У складу са одредбама чл. 10 Закона о званичној статистици („Службени гласник РС“, број 109/25), вршилац дужности директора Републичког завода за статистику, на основу утврђеног предлога Националног координационог одбора званичне статистике, доноси

КОДЕКС ПРАКСЕ ЗВАНИЧНЕ СТАТИСТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сврха Система званичне статистике је континуирана, професионално независна и транспарентна производња и дисеминација квалитетних, релевантних и поузданих резултата, уз јачање поверења јавности и усклађеност са принципима званичне статистике Уједињених нација, Закона о званичној статистици (у даљем тексту: Закон), и Кодекса праксе европске статистике.

Кодекс праксе званичне статистике Републике Србије (у даљем тексту: Кодекс праксе) заснован је на Кодексу праксе европске статистике (у даљем тексту: Европски кодекс), који представља основу за успостављање јединственог оквира квалитета за Европски статистички систем.

Основни циљ Кодекса праксе јесте успостављање заједничког оквира стандарда и смерница за развој, производњу и дисеминацију званичне статистике, као и континуирано унапређење њеног квалитета. Стандардизација има за циљ да обезбеди висок квалитет Система званичне статистике и упоредивост резултата званичне статистике на националном и европском нивоу

Кодекс праксе подељен је на 16 принципа, који су разрађени кроз одговарајуће индикаторе, а груписани су у три основне области: институционално окружење, статистички процеси и статистички производи.

Сваки принцип почиње кратким описом, а затим следе индикатори који представљају мерила за оцењивање његове примене у пракси. Индикатори су јасно и прецизно дефинисани захтеви и обавезе које одговорни произвођачи званичне статистике треба да испуњавају ради обезбеђивања усаглашености са начелима Европског кодекса, у областима производње и дисеминације резултата званичне статистике које су у оквиру њихове институционалне надлежности.

Систем званичне статистике заснива се и на принципима управљања подацима, интеграцији више извора података и етичкој употреби података, у складу са савременим међународним стандардима.

I. ИНСТИТУЦИОНАЛНО ОКРУЖЕЊЕ

Институционални и организациони фактори имају значајан утицај на ефикасност, интегритет и кредибилитет статистичког органа који је одговоран за развој, производњу и дисеминацију званичне статистике. У оквиру ове области, дефинисани су следећи принципи: принцип професионална независност, принцип координације и сарадње, принцип овлашћења за прикупљање података, принцип адекватности ресурса, принцип посвећености квалитету, принцип статистичке поверљивости и заштите података, као и принцип непристрасности и објективности.

1. ПРИНЦИП ПРОФЕСИОНАЛНЕ НЕЗАВИСНОСТИ подразумева да одговорни произвођачи званичне статистике обављају своје послове независно, укључујући оперативну независност у пракси, без директног или индиректног политичког или другог спољног утицаја.

ИНДИКАТОРИ:

1.1. Независност статистичке институције од политичког и било ког другог спољног мешања у развој, производњу и дисеминацију званичне статистике уређена је Законом и обезбеђена и за друге одговорне произвођаче званичне статистике.

1.2. Руководилац статистичке институције има хијерархијску позицију која осигурава приступ политичким и административним органима на одговарајуће високом нивоу. Он се одликује одговарајућим професионалним компетенцијама.

1.3. Руководилац статистичке институције има одговорност да обезбеди да се статистике развијају, производе и дисеминирају на независан начин.

1.4. Руководиоци статистичких институција имају искључиву одговорност за доношење одлука о статистичким методима, стандардима и процедурама, као и о садржају и времену објављивања публикација.

1.5. Статистички програм/план рада се објављује и периодично се дају извештаји о његовом спровођењу.

1.6. Статистичке публикације се јасно разликују и засебно публикују у односу на политичке извештаје и изјаве.

1.7. Републички завод за статистику и други одговорни произвођачи званичне статистике имају успостављене процедуре за реаговање у случајевима угрожавања професионалне независности, укључујући критике и злоупотребе званичне статистике.

1.8. Постављање руководилаца статистичких институција врши се на транспарентан начин и искључиво на основу професионалне компетентности. Разлози због којих би мандат руководиоца Републичког завода за статистику могао бити прекинут, правно су регулисани и не смеју бити повезани са разлозима који би могли угрозити професионалну и научну независност статистичке институције.

1бис. ПРИНЦИП КООРДИНАЦИЈЕ И САРАДЊЕ подразумева да је Републички завод за статистику главни координатор свих активности на развоју, производњи и дисеминацији званичне статистике, а да одговорни произвођачи званичне статистике активно сарађују с циљем да обезбеде развој, производњу и дисеминацију званичне статистике.

ИНДИКАТОРИ:

1бис. 1. Републички завод за статистику врши координацију статистичких активности осталих одговорних произвођача званичне статистике. За спровођење координационе улоге успостављени су законски оквири и јасно дефинисане процедуре.

1бис. 2. По потреби, руководилац Републичког завода за статистику доноси националне смернице којима се обезбеђује квалитет у развоју, производњи и дисеминацији званичне статистике. Њихова примена се прати и преиспитује.

1бис. 3. Одговорни произвођачи званичне статистике континуирано одржавају и развијају међусобну сарадњу, као и сарадњу са академским институцијама и међународним телима.

1бис. 4. Републички завод за статистику прати усаглашеност других произвођача званичне статистике са принципима званичне статистике и стандардима квалитета, даје стручне и методолошке препоруке за унапређење усаглашености и прати њихову реализацију.

2. ПРИНЦИП ОВЛАШЋЕЊА ЗА ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА подразумева да одговорни произвођачи званичне статистике имају право да, у оквиру својих надлежности прикупљају податке из различитих извора за потребе званичне статистике.

ИНДИКАТОРИ:

2.1. Овлашћење за прикупљање података за развој, производњу и дисеминацију званичне статистике, из више извора података, утврђено је законом.

2.2. Одговорни произвођачи, у складу са Законом, имају право приступа административним и другим изворима података без накнаде, уз поштовање принципа минималне обраде, сврсисходности и заштите података.

2.3. На основу Закона, одговорни произвођач званичне статистике може захтевати достављање података за потребе спровођења статистичког истраживања.

2.4. Републички завод за статистику може прикупљати податке који нису обухваћени програмом и планом званичне статистике искључиво у статистичке, истраживачке и развојне сврхе, под условом да је сврха прикупљања јасно дефинисана. Такве активности спроводе се уз пуно поштовање принципа професионалне независности, при чему се гарантује да ниједан спољни орган не може утицати на избор извора података, методологију, обраду, анализу и дисеминацију резултата. Обим и трајање прикупљања података морају бити сразмерни сврси, временски ограничени и у складу са принципима минималне обраде и заштите података. У случају да се активности спроводе на иницијативу других органа, та иницијатива не сме утицати на статистичке стандарде, методолошка решења нити на садржај и време објављивања резултата.

3. ПРИНЦИП АДЕКВАТНОСТИ РЕСУРСА подразумева да одговорним произвођачима званичне статистике на располагању морају бити доступни одговарајући ресурси: финансијски, кадровски и инфраструктурни, ради несметаног обављања активности званичне статистике и испуњења међународних обавеза.

ИНДИКАТОРИ:

3.1. Људски, финансијски и технички ресурси, адекватни у погледу обима и квалитета, на располагању су и омогућавају испуњење потреба званичне статистике.

3.2. Обим, ниво детаља и трошкови званичне статистике усклађени су са утврђеним потребама.

3.3. Постоје процедуре за процену и оправдање захтева за новим статистикама у односу на њихове трошкове, узимајући у обзир приоритете корисника и расположиве ресурсе.

3.4. Постоје процедуре за процену потреба за континуитетом постојећих статистика, како би се утврдило да ли се њихова производња може прекинути или ограничити, ради ослобађања ресурса за приоритетне активности.

4. ПРИНЦИП ПОСВЕЋЕНОСТИ КВАЛИТЕТУ подразумева да су одговорни произвођачи званичне статистике посвећени сталном унапређењу квалитета статистичких процеса и производа.

ИНДИКАТОРИ:

4.1. Политика квалитета је дефинисана и доступна широј јавности. Постоје одговарајућа организациона структура и алати који омогућавају управљање квалитетом.

4.2. Постоје процедуре које се примењују за планирање, праћење и побољшање квалитета процеса статистичке производње, укључујући интеграцију података из различитих извора.

4.3. Квалитет статистичких производа се редовно прати и оцењује у односу на различите комбинације његових димензија, и о резултатима се извештава у складу са критеријумима квалитета европске статистике, укључујући праћење задовољства корисника као једне од компоненти процене квалитета статистичких производа.

4.4. Редовно се обавља евалуација квалитета кључних статистичких производа, а по потреби се укључују и експерти изван статистичког органа, када је примењиво.

5. ПРИНЦИП СТАТИСТИЧКЕ ПОВЕРЉИВОСТИ И ЗАШТИТА ПОДАТАКА подразумева да приватност давалаца података, поверљивост података које достављају, употреба података искључиво у статистичке сврхе и безбедност података, у потпуности морају бити гарантовани.

ИНДИКАТОРИ:

5.1. Поверљивост статистичких података гарантована је законом.

5.2. Запослени у одговорним произвођачима званичне статистике се приликом заснивања радног односа или другог облика радног ангажовања својим потписом обавезују да ће поштовати законом предвиђену обавезу заштите поверљивости статистичких података.

5.3. Прописане су санкције за свако намерно кршење прописа о поверљивости статистичких података.

5.4. Запосленима су обезбеђена упутства и смернице о заштити поверљивости статистичких података у статистичким процесима. Шира јавност је упозната са политиком поверљивости.

5.5. Примењују се неопходне регулаторне, административне, техничке и организационе мере за заштиту безбедности и интегритета статистичких података и њиховог преноса.

5.6. Примењују се јасно дефинисани протоколи за омогућавање приступа статистичким микроподацима спољним корисницима у истраживачке сврхе, засновани на унапред утврђеним критеријумима, процедурама и условима приступа.

6. ПРИНЦИП НЕПРИСТРАСНОСТИ И ОБЈЕКТИВНОСТИ подразумева да одговорни произвођачи званичне статистике развијају, производе и дисеминирају званичну статистику на објективан, професионалан, непристрасан и транспарентан начин, уз поштовање научне независности, тако да сви корисници имају једнак третман.

ИНДИКАТОРИ:

6.1. Статистике се израђују на објективној основи која је одређена статистичким критеријумима.

6.2. Избор извора података и статистичких метода, као и доношење одлука о дисеминацији статистике, врши се на основу статистичких критеријума.

6.3. Откривене грешке у објављеним статистичким подацима исправљају се и објављују у најкраћем могућем року.

6.4. Информације о изворима података, методима и процедурама које користе одговорни произвођачи званичне статистике, доступне су широј јавности.

6.5. Датум и време објављивања статистичких података се унапред најављују.

6.6. Јавност се унапред информише о великим ревизијама или методолошким изменама.

6.7. Одговорни произвођачи званичне статистике независно одлучују о времену и садржају статистичких објављивања узимајући у обзир циљ да се обезбеде потпуне и правовремене статистичке информације. Сви корисници имају једнак приступ статистичким саопштењима у исто време. Било какав привилегован приступ пре званичног објављивања било ком спољном кориснику је ограничен, адекватно оправдан, контролисан и јавно објављен. У случају кршења ове одредбе, случајеви објављивања пре времена се испитују како би се осигурала непристрасност.

6.8. Статистичке публикације, саопштења и изјаве на конференцијама за медије су објективне и непристрасне.

II. СТАТИСТИЧКИ ПРОЦЕСИ

Европски и други међународни стандарди, смернице и примери добре праксе у потпуности се поштују у статистичким процесима које користе одговорни произвођачи званичне статистике за развој, производњу и дисеминацију званичне статистике. Принципи који су дефинисани у овој области су: принцип добре методологије, принцип одговарајућих статистичких процедура, принцип умереног оптерећења давалаца података и принцип рационалности трошкова.

7. ПРИНЦИП ДОБРЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ подразумева да се одговорни произвођачи званичне статистике обавезују да развијају и примењују одговарајуће методологије како би произвели резултате званичне статистике високог квалитета, засноване на међународно признатим статистичким стандардима, одговарајућим алатима, процедурама и стручним знањима.

ИНДИКАТОРИ:

7.1. Укупан методолошки оквир који се користи за званичну статистику следи европске и друге међународне стандарде, смернице и добру праксу, уз сталну тежњу ка иновацијама.

7.2. Примењују се процедуре којима се обезбеђује конзистентна примена стандардних концепата, дефиниција, класификација и других статистичких стандарда у целом систему званичне статистике.

7.3. Регистри и оквири за избор узорка, који се користе за званичну статистику, редовно се оцењују ажурирају и унапређују у мери у којој је то неопходно да би се обезбедио висок квалитет статистичких процеса.

7.4. Националне статистичке класификације усклађене су са одговарајућим европским класификацијама.

7.5. У развоју и унапређивању статистичких методологија ангажују се стручњаци из релевантних академских дисциплина.

7.6. Одговорни произвођачи званичне статистике спроводе политику континуираног стручног обучавања запослених.

7.7. Одговорни произвођачи званичне статистике одржавају и развијају сарадњу са научним и академским заједницама, укључујући универзитете, истраживачке институте и друге релевантне истраживачке организације, у циљу побољшања методологије и примене савремених алата и техника.

7.8. Активно се развијају и примењују методе за коришћење алтернативних извора података (нпр. административни извори, big data, приватни извори) у складу са статистичким стандардима, уз процену квалитета и етичке употребе података.

7.9. Када се у статистичкој производњи користе методе вештачке интелигенције или машинског учења (AI/ML), методолошки оквир обухвата јасно дефинисану сврху примене, изворе и квалитет података за тренирање, поступке претпроцесирања, избор модела, начин валидације, ограничења примене и услове под којима се резултати могу користити у званичној статистици.

7.10. За AI/ML методе обезбеђује се документација која омогућава репродуктивност и проверљивост резултата, укључујући верзије података, верзије модела, параметре, примењене класификације, коришћене метаподатке и одлуке о избору алгоритма.

7.11. Примена AI/ML метода не замењује статистичку методологију и експертску одговорност, већ представља помоћни инструмент у оквиру јасно дефинисаног методолошког процеса, уз обавезну могућност људске провере, посебно у случајевима ниске поузданости, неодређених резултата или методолошки осетљивих класификација.

8. ПРИНЦИП ОДГОВАРАЈУЋИХ СТАТИСТИЧКИХ ПРОЦЕДУРА подразумева да одговарајуће статистичке процедуре примењене у свим статистичким процесима чине основ за производњу квалитетних резултата званичне статистике.

ИНДИКАТОРИ:

8.1. Када се званична статистика заснива на административним и другим изворима података, концепти, дефиниције и класификације које се користе у нестатистичке сврхе усклађују се са статистичким захтевима.

8.2. Инструменти за прикупљање података (упитници, електронски обрасци) се систематски тестирају пре почетка прикупљања података.

8.3. Статистички процеси се редовно прате и по потреби унапређују и ревидирају.

8.4. Метаподацима који се односе на статистичке процесе, управља се током целог тока статистичких процеса и врши се њихова одговарајућа дисеминација.

8.5. Ревизије се спроводе у складу са унапред утврђеним, стандардизованим и транспарентним процедурама и јавно доступном политиком ревизија.

8.6. Закључени су споразуми са власницима административних и других података, на основу којих је предвиђена заједничка обавеза коришћења ових података у статистичке сврхе, изузев ако ова сарадња и обавезе нису утврђени посебним прописима.

8.7. Одговорни произвођачи званичне статистике сарађују са власницима административних и других извора података ради унапређења квалитета података који се користе за производњу званичне статистике.

8.8. Када се користе алгоритми засновани на вештачкој интелигенцији и машинском учењу (AI/ML), успостављају се процедуре за праћење, валидацију и контролу квалитета резултата, укључујући процену тачности, стабилности модела током времена, могуће пристрасности и утицаја на коначне статистичке резултате.

8.9. За AI/ML процесе дефинишу се прагови прихватљивости резултата, поступци за ручну проверу или експертску ревизију, као и правила за поступање у случају недовољне поузданости, неусклађености са класификацијама или неочекиваних излазних вредности.

8.10. У поступцима који користе генеративну вештачку интелигенцију резултати се заснивају искључиво на провереним званичним изворима, метаподацима и контролисаним приступима подацима. Систем не сме да генерише статистичке вредности, идентификаторе, линкове или тумачења која нису заснована на верификованим изворима.

8.11. За AI/ML системе воде се технички и методолошки записи који омогућавају накнадну проверу поступка, укључујући евиденцију улазних података, верзија модела, правила валидације, примењених прагова, интервенција експерата и резултата контроле квалитета.

9. **ПРИНЦИП УМЕРЕНОГ ОПТЕРЕЋЕЊА ДАВАЛАЦА ПОДАТАКА** подразумева да је оптерећење давалаца података пропорционална потребама корисника званичне статистике и није сувише велико за даваоце података. Одговорни произвођачи званичне статистике прате оптерећење давалаца података и спроводе активности усмерене на његово постепено смањење.

ИНДИКАТОРИ:

9.1. Захтеви у вези са обимом детаљношћу и учесталости прикупљања података, ограничени су оним што је апсолутно неопходно.

9.2. Оптерећење давалаца података је максимално равномерно распоређено на целокупну популацију истраживања и одговорни произвођачи званичне статистике прате то оптерећење.

9.3. Информације које се прикупљају од пословних субјеката се, у највећој могућој мери, заснивају на подацимакоји су лако доступни у рачуноводственим или другим евиденцијама пословних субјеката.

9.4. Административни и други извори података користе се кад год је то могуће да би се избегло дуплирање захтева за подацима и смањило оптерећење давалаца података.

9.5. Размена, повезивање и интеграција података из различитих извора, уз поштовање статистичке поверљивости и заштите података, широко се примењује у циљу постизања минималног оптерећења давалаца података.

9.6. Одговорни произвођачи званичне статистике подстичу мере које омогућују повезивање и коришћење различитих извора података, као и примену савремених технологија и метода прикупљања података, са циљем смањења оптерећења давалаца података.

10. ПРИНЦИП РАЦИОНАЛНОСТИ ТРОШКОВА подразумева да се ресурси који се користе за производњу званичне статистике користе ефикасно, економично и сврсисходно.

ИНДИКАТОРИ:

10.1. Успостављени су механизми за редовно интерно и независно спољно праћење употребе ресурса одговорних произвођача званичне статистике.

10.2. Продукциони потенцијал информационо-комуникационих технологија је оптимизован ради повећања ефикасности статистичких процеса

10.3. Улажу се активни напори да би се побољшао статистички потенцијал административних и других извора података и тиме ограничила потреба за директним прикупљањем података и рационализовали трошкови статистичке производње.

10.4. Одговорни произвођачи званичне статистике унапређују, заједнички користе и имплементирају стандардизована методолошка, организациона и техничка решења ради повећања економичности, сврсисходности и ефикасности статистичког процеса.

III. СТАТИСТИЧКИ ПРОИЗВОД

Статистика која је доступна корисницима задовољава њихове потребе. Статистика је усклађена са европским стандардима квалитета и служи потребама носиоца јавних политика, истраживачких институција, пословних субјеката и шире јавности.. Квалитет статистичких производа се мери нивоом њихове релевантности, тачности и поузданости, правовремности, кохерентности, упоредивости међу регионима и земљама, као и доступности и разумљивости за кориснике. Принципи који су дефинисани у овој области су: принцип релевантности, принцип тачности и поузданости, принцип правовремености и поштовања најављених датума објављивања, принцип кохерентности и упоредивости, принцип доступности и разумљивости.

11. **ПРИНЦИП РЕЛЕВАНТНОСТИ** подразумева да званична статистика задовољава потребе корисника.

ИНДИКАТОРИ:

11.1. Примењују се поступци консултовања корисника, праћења релевантности и практичне корисности постојеће статистике у циљу задовољења потреба корисника и идентификовања њихових новонасталих потреба и приоритета. Тежња ка иновацијама има за циљ стално побољшавање статистичких производа.
11.2. Потребе корисника се рангирају по приоритету и одражавају се на статистички програм.
11.3. Резултати консултација са корисницима користе се у процесу планирања и унапређења статистичких активности.
11.4. Задовољство корисника се редовно прати и систематски се спроводе одговарајуће активности за његово унапређење.

12. **ПРИНЦИП ТАЧНОСТИ И ПОУЗДАНОСТИ** подразумева да званична статистика тачно и поуздано приказује стварност.

ИНДИКАТОРИ:

12.1. Изворни подаци, интегрисани подаци, прелиминарни резултати и статистички производи редовно се оцењују и потврђују.

12.2. Грешке узорка и неузорачке грешке мере се и систематски документују у складу са европским стандардима.

12.3. Ревизије, односно промене података, се редовно анализирају у циљу побољшања изворних података, статистичких процеса и производа.

13. **ПРИНЦИП ПРАВОВРЕМНОСТИ И ПОШТОВАЊЕ НАЈАВЉЕНИХ ДАТУМА ОБЈАВЉИВАЊА** подразумева да се резултати званичне статистике објављују правовремено и уз поштовање најављених датума објављивања.

ИНДИКАТОРИ:

13.1. Правовременост испуњава највише европске и међународне стандарде објављивања.

13.2. Уобичајено дневно време за објављивање статистичких података је познато широј јавности.

13.3. Периодика објављивања статистике максимално је у складу са потребама корисника.

13.4. Свако одступање од временског плана дисеминације унапред се објављује, уз навођење разлога и одређује се нови датум објављивања.

13.5. Прелиминарни резултати прихватљиве тачности и поузданости могу се објављивати када се то сматра корисним.

14. ПРИНЦИП КОХЕРЕНТНОСТИ И УПОРЕДИВОСТИ подразумева да званична статистика мора бити интерно и временски конзистентна, као и регионално и међународно упоредива. Сродни подаци из различитих извора могу да се комбинују и заједнички користе.

ИНДИКАТОРИ:

14.1. Статистика је интерно кохерентна и конзистентна (на пример, води се рачуна о аритметичким и рачуноводственим подударностима).

14.2. Статистика је упоредива у разумном временском периоду.

14.3. Статистика се израђује на основу заједничких стандарда у погледу обима, дефиниција, јединица и класификација у различитим истраживањима и изворима података.

14.4. Статистика из различитих извора података и различите периодичности се упоређује и усклађује.

14.5. Упоредивост података између земаља обезбеђује се у оквиру Европског статистичког система кроз периодичну размену између ЕСС-а и других статистичких система.

15. ПРИНЦИП ДОСТУПНОСТИ И РАЗУМЉИВОСТИ подразумева да се резултати званичне статистике приказују у јасном и разумљивом облику, објављују на одговарајући и погодан начин и расположиви су и доступни на непристрасној основи заједно са одговарајућим метаподацима и упутствима.

ИНДИКАТОРИ:

15.1. Презентовање и архивирање статистике и одговарајућих метаподатака се обавља у облику који олакшава правилну интерпретацију и смислена поређења.

15.2. За дисеминацију статистичких података користе се савремене информационе и комуникационе технологије, укључујући стандарде отворених података и машински читљиве формате. као и одговарајуће методе и платформе за објављивање и размену података.

15.3. Приликом дисеминације статистичких података узимају се у обзир различити нивои статистичке писмености корисника, путем прилагођеног начина представљања и објашњавања статистичких резултата.

15.4. Обезбеђују се посебне анализе на захтев корисника када је то могуће, и јавност се о томе информише, у складу са расположивим ресурсима и правилима о поверљивости статистичких података.

15.5. Приступ микроподацима се може одобрити у истраживачке сврхе, , на основу посебних правила или протокола.

15.6. Метаподацима у вези са статистичким производима се управља и њихова дисеминација се врши у складу са европским стандардима.

15.7. Корисници се информишу о методологији статистичких процеса, укључујући употребу и интеграцију административних и других података.

15.8. Корисници се информишу о квалитету статистичких производа према критеријумима квалитета европске статистике.

15.9. Када се AI алати користе за унапређење приступа статистичким подацима, посебно кроз претрагу природним језиком или chatbot решења, обезбеђује се да одговори буду засновани на званичним метаподацима и јасно повезани са изворним табелама, јединицама мере, временским периодом, територијом и другим релевантним димензијама.

15.10. У AI системима примењују се механизми за управљање вишејезичношћу, писмима, синонимима и корисничком терминологијом, како би се смањио ризик од погрешног тумачења података и повећала доступност званичне статистике ширем кругу корисника.

У Београду, 8.септембра 2026. године

01 Број 021-928/1

Републички завод за статистику

Бранко Јосиповић, в.д. директора